

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

11 De studiositate & curiositate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

nardus, sunt excusationes in peccatis. aut enim dicit, qui se excusat, Non feci: aut feci quidem, sed bene feci: aut si male, non multum male: aut si multum male, non mala intentione.

9. Simulata confessio.

Nonus est, *Simulata confessio*, heu! cum quis manifestus peccati vel conuictus, & videns excusationi non esse locum, fatetur delictum, & etiam fortasse exaggerat, prae se ferens magna doloris & emendationis, ut hac ratione existimetur humilis & verè poenitens. Gloriosa enim res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat. Hac hypocrisis sic detegitur: *Cuius simulata confessio est, inquit Bernardus, una vel leni contumelia, vel exigua poena interrogatus, iam humilitatem simulare, iam simulationem dissimulare non potest: murmurat, frendet, irascitur: nec in quarto stare humilitatis, sed in nonum superbia gradum corruisse probatur.*

10. Rebellio.

Decimus est, *Rebellio*, id est, nolle Superioribus obedire, mandata eorum paruipendere. Oritur hic gradus ex priore: ubi enim simulatio poenitentiae recta fuerit, videns se hac ratione non posse honorem suum tueri, ad impudentiam se conuertit, & tanto deterius, quanto desperatius in decimum gradum Rebellionem corruit: quique prius latenter arrogans fratres contempserat, iam patenter inobediens etiam magistrum contemnit.

11. Libertas peccandi.

Vndecimus est, *Libertas peccandi*. excusso enim Superioris, quem timebat, iugo, & fratribus, quos reuerbatur, remotis, quanto securius, tanto libertius sua desideria implet.

12. Consuetudo peccandi.

Duodecimus est, *Consuetudo peccandi*: cum quis reiecto penitus Dei timore, in omne genus peccati se precipiat, & in eo continuat, donec eum prava consuetudo penitus confringat. *Postquam, inquit Bernardus, terribili Dei iudicio, prima flagitia impunita sequitur, experta voluptas libenter reperitur, reperta blanditur, concupiscentia reuiscit, sopitur ratio, ligat consuetudo, trahitur miser in profundum malorum, traditur captiuus tyranni diuorum, prae ut carnalium voragine desideriorum absorptus, sine rationis diuiniq; timoris oblitus dicat insipiens in corde suo, Non est Deus. Qui plura de his desiderat, videat D. Bernardum. Hoc solum addam, istos duodecim gradus posse ad tres reuocari, nam in sex primis est contemptus fratrum; in quatuor sequentibus contemptus Superioris; in duobus postremis contemptus Dei; ut notat idem Bernardus gradu 10.*

DUBITATIO XI.

De studiofate & curiositate.

D. Thomas q. 166. 167.

77. Studiofita.

Materia eius.

Studium.

Studiofita est virtus secundum diuum Thomam, quae affectum & studium cognoscendi iuxta rectae rationis normam temperat. Proxima huius materia non est ipsa per se cognitio; (haec enim non est libera, nec eget vlla moderatione ut in se sit qualis esse debet) sed studium cognoscendi: hoc enim est actus liber, elicitus vel imperatus à voluntate, & rationis moderatione indigens ut sit actus virtutis. Nam *studium* cognoscendi nihil est aliud quam vehemens animi applicatio ad aliquid cognoscendum; quae applicatio

fit per voluntatem. huius enim est reliquas potentias, quarum liberum est exercitium, ad suas functiones applicare, ipsaeque ad suum finem vri. In ista autem applicatione duo actus continentur; affectus sciendi, & conatus. Affectus est in voluntate, & vocatur vltus actiuus: nam per ipsum velle, potentia actiue applicatur. Conatus, in ipsis potentis cognitiuus, & dicitur vltus passiuus vel formalis; quo ipsa potentia intrinsece & formaliter applicatur ad suum opus. Nihil enim est aliud quam ipse actus cognitionis, vel certe productio eius, ut voluntati subest: ut colligitur ex 1. 2. quaest. 16. art. 1. Itaque studium hoc loco continet & vltum actiuum, quo voluntas actiue potentias cognitiuas ad tuas functiones applicat; nimirum oculos ad legendum, aures ad audiendum, phantasia ad imaginandum & apprehendendum, intellectum ad considerandum & iudicandum: & vltum passiuum, nimirum actus istarum potentiarum vel actuum productiones, ut vsui actiuo subsunt, ab eoq; dependent, & moraliter informantur; hi enim proprie studium dicuntur.

Officium igitur huius virtutis est, Primò, Moderari appetitum sciendi, ut quis non velit plura aut altiora scire, quam ipsius conditioni & capacitati conueniat; nec plura faciat scientiam, quam oportet, praeponeudo illam virtuti, aut rebus ad salutem necessariis; sed ut illam aestimet & amet in suo gradu.

Secundò, Moderari ipsum studium, & conatum animi in acquirenda scientia, vellea vtenda, rectae rationis regulam illi imponendo; nimirum ut studeamus ea diligentia, qua oportet, & eo fine, quo oportet, & illis rebus, quibus oportet, illis adminiculis, illis etiam locis & temporibus, quibus oportet.

Tertiò, Non solum refranare affectum & moderari studium; sed etiam interdum vtrumque impellere & incitare: nempe quando quis ob laborem coniunctum, studium sibi necessarium vel congruum refugit, vel in eo languide se gerit, vel si congrua adminicula non adhibeat. Et quia hoc plerisque accidit, (plures enim in rebus necessariis vel vtilibus addiscendis deficiunt quam excedunt) ideo haec virtus potius ab impellendo, quam à refranando dicitur.

Ex his colligitur, hanc virtutem, qua parte refranat affectum ne nimium in sciendarum studium feratur, annexam esse temperantiae; cuius munus est moderari affectum ne nimium in voluptates corporis se effundat: magna enim est voluptas cognitionis; vnde & omnes homines naturae libere scire desiderant, Aristotele teste: itaque oportuit hunc affectum aliqua virtute temperari & veluti cohiberi, ne modum excedat. quae verò contra laborem impellit, posse reduci ad fortitudinem. Opus enim est aliquo animi robore ad difficultates studiorum superandas; quod robur non debet alteri virtuti assignari quam huic; quia ordinatus sciendi affectus ad illud sufficit.

Studiofita duo vitia opponuntur, *Curiositas* & *Negligentia*; illa per excessum, haec per defectum.

Curiosus generatim dicitur, qui maiorem curam circa rem aliquam inutilem cognoscendam, vel efficiendam, vel comparandam adhibet, quam ratio postulet. sic dicimus aliquem curiosum in vesti-

78. Officium huius virtutis.

79. Est annexa temperantiae, & quodammodo fortitudinis.

80

Curiosus.

vestibus, in supellestili, in sermone, in rebus peregrinis conquirendis, in arte sua, & similibus. Itaque *curiositas* generatim denotat superfluum diligentiam circa res inutiles, vel qualitatem earum, minimè necessariam. Propriè verò locum habet in studio & amore cognitionis nihil ad nos pertinentis: nimirum cum quis superfluum diligentiam adhibet ut aliquid sciat, quod nihil ad ipsum scire attinet, vel quod caprum ipsius superat; idque affectu solius cognitionis. tales enim propriè curiosi dicuntur; ut sicut qui res alienas scire cupiunt & inuestigant, tantum in villas sciant. Quòd si non affectu cognitionis, sed operationis scire conentur; verbi gratià, ut aliis noceant, vel sibi consulant, non erit propriè curiositas, nec illi dicentur curiosi. Unde patet, non omnem inordinatum affectum sciendi, nec omnem excessum in studiis esse curiositatem: sed illum, qui tendit in ipsam scientiam propter se, maximè in eam, quæ est homini inuitilis.

81

Et quia omnia ferè nostra cognitio parvi est momenti, si in sola speculatione maneat, nec ad usum vitæ, vel ad rectè viuendum, Deumque cognoscendum adhibeatur; idè curiosi etiam dicuntur, qui cognitionem aliquam philosophicam, vel etiam Theologicam querunt, ut in sola sterili speculatione sistant. vnde diuus Augustinus libro de vera Religione cap. 29. ait: *Non frustra & inaniter intueri oportet pulchritudinem calis, ordinem siderum, candorem lucis, diurnum & nocturnum vicissitudines lune, menstrua curricula, anni quadrifariam temperationem quadrupartitis elementis congruentem, tantam vim seminum, species numerosque generantium, & omnia in suo genere modum proprium naturamque seruantia: in quorum consideratione non vana & peritura curiositas exercenda est; sed gradus ad immortalia & semper permanentia faciendus.* Vbi apertè diuus Augustinus talem cognitionem curiosam vocat.

Obiectio.

Dices, Talis cognitio, v. g. Physica vel Mathematica, est virtus intellectus: ergo per se appeti potest: ergo illam per se appetere, & in illa sistere, non est curiositas.

An cognitio philosophica sit per se appetenda.

Respondeo, Non esse curiositatem, saltem vitiosam, illam per se appetere, modò æstimetur in suo gradu, seu non pluris quàm oportet: secus verò si ita appetatur & queratur quasi in ea magna quedam felicitatis portio consistat; sicut fit à vanis hominibus & Philosophis ethnicis. Item si sic queratur ut Dei vel rerum ad salutem pertinentium cognitio vel cura negligatur. Hoc igitur modo in illa sistere curiositatis est.

Addo, etiam si æstimetur in suo gradu, nec ita queratur ut necessaria ad salutem prætermittantur; tamen appetitum & studium sciendi propter nudum scire non esse laude dignum; ac proinde neque opus virtutis: sed pertinere ad quamdam curiositatem, si non malam, ac certè adiphoram. Nec refert quòd scientiæ dicantur virtutes; quia non sunt virtutes simpliciter quæ hominem reddant probum, sicut iustitia, temperantia, fortitudo: sed secundum quid; quia perficiunt intellectum ad suas operationes, & in ordine ad proprium obiectum. alioquin inter bona naturalia & adiphora censenda sunt, sicut viuere, sentire, intelligere, propter quæ nemo laude vel vituperio dignus est, etsi hæc per se sint expetenda. Vnde patet, curiositatem esse, si quis maiorem partem co-

gitationum & curarum suarum in hac tanta vitæ breuitate & incertitudine in illas expendere velit, nisi ad meliorem usum referantur: quia reuera tanta temporis & industriæ iactura non sunt per se digna. & hæc videtur mens D. Augustini.

Neque solum in cognitione intellectus, sed etiam in notitia sensuum curiositas locum habet, nimirum, cum quis appetit videre, audire, olfacere, gustare, tangere, sciendi, iudicandi, vel discernendi causa, ea, quorum notitia ad ipsum nihil attinet.

82
Curiositas sensuum.

Dico sciendi vel iudicandi causa: quia si non causa notitiæ, sed voluptatis, quæ ex ipsa re percipitur, vel actionis, videre vel alio sensu apprehendere quid velis, non erit propriè curiositas; sed poterit esse alterius generis peccatum, vel etiam quid adiaphorum: ut si musicam audire velis, non ut iudicet de vocibus, symphonia vel alia re simili, sed ut voluptatem acribus captes. Simile est in aliis sensibus, etiam in tactu; aliud enim est tangere causam noscendi, ut discernas inter calidum & frigidum, humidum & siccum, durum & molle, elatum & depressum, aliasque qualitates tactiles & figuras: aliud voluptatis causa. Itaque sensuum usus pertinet ad curiositatem, quatenus ordinatur ad nudam notitiam, & discretionem sensibilium; nec per illum queritur voluptas illa, quam ipsa res per se affert. cuius signum est, quòd ex curiositate non minus ea quæ offendunt, quàm quæ delectant, sentire velimus. Vnde facile est distinguere vtrum aspectus vel contactus ad libidinem, an ad curiositatem attingat.

Si cupias sensu percipere non causa notitiæ, sed voluptatis, vel actionis.

Petes, Quale peccatum sit curiositas.

Respondeo, Per se solum esse veniale: quia non est magna inordinatio quòd homo appetat scire quæ ad se non pertinent, aut superfluum in huiusmodi rebus operam ponat, modò necessaria non negligat. Ratione tamen circumstantiarum potest esse mortale.

83
Quale peccatum.

Quando sit mortiferum.

Primò, Ratione prohibitionis; ut si tale quid legere, audire, spectare sit prohibitum. ut si quis legat libros vetitos: si spectet duella, vel ludos spectari vetitos; si velit audire vel cognoscere quæ dicuntur in confessione, absque consensu penitentis: si Religiosus exeat Monasterium ut audiat Ius civile, vel Medicinam: similiter si sacerdos vel beneficiarius habens Dignitatem vel Personatum, easdem disciplinas publicè audiat; & sunt hi tres ipso facto excommunicati, si per duos menses continuant; ut patet ex cap. Non magno opere. 3. & cap. Super specula. 10. Ne clerici vel Monachi negot. saecul. & cap. 1. eodem, in Sexto. Non tamen peccant si isti priuatim ob bonum finem huiusmodi disciplinis vacent. Crediderim quoque, aspectum duelli vel alterius spectaculi prohibiti non esse mortale peccatum, si quis casu aliquo ex occulto spectet; ac proinde talem non esse excommunicatum per Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 19. vbi spectatores duellorum excommunicantur: quia talis inter spectatores non censetur. nam spectatores vocari non solent, nisi qui in publico se exhibent, & sua præsentia spectaculum cohonestant: & aliàs pœnæ sunt restringendæ.

1. Ratione prohibitionis.

Secundò, Ratione materiæ, idque tripliciter: 84 vel enim materia est per se illicita; ut si contineat occultum pactum cum dæmone, ut sunt omnia

2. Ratione materiæ.

X x x j magica,

magica, & pleraque astrologica, chiromantica, hydromantica, & similia ad prædictiones futurorum, vel patefactionem occulorum pertinentia: hæc enim propriissimè dicuntur *curiosa*: quia omnino superuacanea, plena superfluis curis, & vanis imaginationibus; de quibus Actor. 19. *Multi ex is, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus.* Vel materia est periculosa, utpote inductiua in peccatum: hoc modo lectio curiosa de rebus amatoriis potest esse peccatum mortiferum, ob probabile periculum consensus. Similiter visus & contactus curiosus. Vel est intellectui improporionata; ut sunt mysteria fidei, quæ si quis ingenio suo scrutari velit, & de illis iudicium ferre, erit mortifera curiositas: qualis est in hæreticis, qui nihil volunt credere, nisi priùs à se examinatum deprehenderint suis phantasiis conforme. Hanc curiositatem vitare monemur Ecclesiastici 3. *Altiora te ne quaeris, & fortiora te ne scrutatus fueris: nempe animo illa perfectè capiendi, aut de illis iudicandi, aut nimio studio aut conatu, sed quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.* Et infra: *Multos quoque supplantauit suspicio eorum, & in vanitate derinuit sensus eorum,* id est, multi decepti sunt, & vani effecti, cum putarent se capere quæ non intelligebant. Græca hæc paulò aliter habent, sed sensus eodem redit. Huc etiam pertinet illud Prouerb. 25. *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria; & illud Apostoli ad Romanos cap. 12. Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: & unicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei.*

3. Ratione
mediorum.

Tertio, Ratione mediorum; ut si quis illicitis mediis notitiam aliquam parare velit: verbi gratia, arte notoria, vel magisterio dæmonis. Item si non possis scire nisi alterum ad malum inducas; ut si velis scire arcanum alteri commissum, vel quod ipse patefacere non potest, præsertim si iuramento prohibeatur. Si, ut ipse mira, alterum inducas ut magia vtatur, vel desideres, vel consentias ut vtatur, secus si tibi non placeat ipsum ista facere, nec possis impedire.

4. Ratione
finis.

Quarto, Ratione prauis finis; ut si intentione decipiendi, vel alicui notabiliter nocendi aliquid scire velis, quamuis propriè tunc non sit curiositas, nisi materialiter; quia non affectu sciendi quaeritur notitia, sed operandi.

5. Ratione
incommodi
coniuncti.

Quinto, Ratione incommodi connexi; ut si ita alicui studio minus vtili incumberet, ut ea quæ necessaria sunt ad salutem discere vel exequi prætermitteret; vel si cum scandalo aliorum studium aliquod tractaret.

Denique, Quocumque appetitus sciendi est illi causa committendi alicuius peccati mortiferi; quacumque ratione id fiat, est peccatum mortiferum.

85
Alterum
extremum
negligentia.

Alterum extremum est negligentia studiorum; quæ nihil est aliud quam voluntaria omisio discendi illius, quod discere vel scire tenetur; ut si quis negligat discere articulos fidei, & alia ad salutem necessaria: si Medicus, Aduocatus, Parochus, Episcopus, negligant ea discere, quæ suum cuiusque officium attingunt; si studiosus negligat sua studia.

Quale pec-
catum.

Est autem hæc negligentia per se, quatenus procedit ex tædio laboris, & defectu amoris ad cognitionem sibi congruentem, peccatum veniale; sæpè

tamen potest esse mortale ratione materiæ, nimirum si sub peccato mortali ad eam descendam, Iure diuino vel humano erat obstrictus, quod si solum sub veniali tenebatur, erit veniale.

DUBITATIO XII.

De Modestia in motibus externis.

D. Thomas q. 168.

Modestia, à modo scientiæ quid deceret hominem appellata est, teste D. Ambrosio libro 1. Offic. c. 18. vel à modo nostris motibus imponendo. Græci vocant *σωφροσύνην*, à Stoicis apud Ciceronem lib. 1. Offic. sic definitur: *Modestia est scientia earum rerum, quæ aguntur aut dicuntur loco suo collocandarum.* Dicunt esse scientiam, quia virtutes omnes scientias esse putant, eò quod prudentia est omnium bonarum actionum regula. Melius sic definitur: *Modestia est virtus, exterius motus & gestus corporis ex præscripto rectæ rationis temperans, vel sic: Est virtus decorum in externis motibus & gestibus seruans.*

Materia ergo huius virtutis est motus corporis & gestus exterior sensibus obuius; ut incessus, statio, sessio, motus capitis, contractio & explanatio vultus, membrorum iactatio, vox, risus, aspectus. Vnde Cicero lib. 1. Offic. *Ex oculorum obtutu, superciliorum aut contractione aut remissione, ex modestia, ex hilaritate, ex risu, ex locutione, ex reticentia, ex contentione vocis, & submissione, ex ceteris similibus facile indicabimus quid aptè eorum fiat, quid ab officio naturæque disceperet.*

Ratio est, Quia motus externi membrorum sunt liberi; ac proinde subiunt rationis ordinationi. id autem quod subest rationis ordinationi, cum rectè & præuè ordinari possit, est materia virtutis & vitij.

Forma verò quam huic materiæ modestia im-
primis, est congruentia ad personam spectatam
tum absolute, tum in ordine ad eos, cum quibus,
vel coram quibus agitur; & ad locum, tempus, &
negotia, de quibus agitur.

Primum enim debent hi motus & gestus ita fieri, ut congruant personæ, cuius sunt. Decorum enim est, quod congruit naturæ rationali in eo, cui inest: seu quod secundum rectam rationem congruit ei, cui decorum dicitur. Vnde Ambrosius lib. 1. cap. 19. *Hoc est, inquit, pulchritudinem viuendi tenere, conuenientia cuique sexus & personæ reddere.* Debet etiam congruenter fieri ad alios; quia pro diuersitate personarum, quibuscum agitur, diuerso quoque modo tota conuersatio & ratio agendi est moderanda. Similiter pro diuersitate temporis & loci. Vnde Stoici modestiam in eo constituebant, ut omnia suis temporibus & locis agantur & dicantur: quod Cicero explicans, *Tanta, inquit, vis est & temporis & loci, ut si quis cum causam sit acturus, in iuine aut in ambulacione secum ipse meditetur, non reprehendatur: at hoc idem si in conuiuio faciat, inhumanus videatur, in scientia temporis.*

Officium igitur huius virtutis est ista omnia sic moderari, ut congruant personæ tum in se considerata; tum ut habet ordinem & respectum ad circumstantes, ad locum, tempus, & negotium præsens.

Et quidem quod ad gressum, qualis esse de-
beat